

SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE ATPAŽINIMO KRITERIJŲ IR VEIKSMŲ, KILUS ĮTARIMUI DĖL GALIMO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE TVARKA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Utenos vaikų lopšelio – darželio „Želmenėlis“ (toliau – Mokykla) Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje vykdymo tvarka (toliau – Tvarka) nustato smurto prieš vaiką pasekmes vaiko fizinei, psichikos, dvasinei, moralei ar socialinei sveikatai ir raidai, smurto atpažinimo kriterijus ir Mokyklos darbuotojų veiksmus, įtarus, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje.
2. Tvarkos principai – geriausių vaiko interesų prioritetiškumas, konfidencialumas, teisingumas, bendradarbiavimas, dalyvavimas, kompleksiskumas.
3. Tvarkos paskirtis – padėti Mokyklos bendruomenei atpažinti vaiką, kuris galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, ir imtis būtinų veiksmų užkirsti kelią fizinio, psichologinio, seksualinio smurto ir nepriežiūros prieš vaiką atvejų pasikartojimui. Mokyklų darbuotojams svarbu būti budriems, atidiems, jautriems ir rūpestingiems pastebint smurto artimoje aplinkoje požymius.
4. Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje vykdymo Tvarka parengta vadovaujantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymu, Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu bei rekomendacijomis ir kitais teisės aktais.

II SKYRIUS ARTIMOJE APLINKOJE PATIRIAMO SMURTO PASEKMĖS VAIKO SVEIKATAI IR RAIDAI

5. Vaiką žaloja bet kuri smurto forma. Kiekvienas vaikas į patiriamą smurtą reaguoja skirtingai, todėl ilgalaikės patirto smurto pasekmės vaiko psichikos sveikatai, psichosocialinei raidai gali būti skirtingos. Pasekmių sunkumas priklauso nuo vaiko amžiaus, lyties, individualių jo asmenybės savybių, smurtautojo asmeninių bruožų, jo ryšio su vaiku artimumo, smurtinių veiksmų pobūdžio, aplinkinių reakcijos ir požiūrio į smurtą, socialinio palaikymo ir vaikui suteiktos pagalbos kokybės.
6. Vaikams, ugdomiems pagal ikimokyklinio ugdymo programą dėl ribotų pažintinių gebėjimų, emocijų ir elgesio valdymo įgūdžių yra sunku prisitaikyti prie skausmingų gyvenimo situacijų, jie ribotai supranta smurto situacijas. Galimos vaikų reakcijos: emocinis sąstingis, nerimas, panika, susierzinimo ar pykčio protrūkiai, trumpalaikės atminties sutrikimai, pasyvus ar regresuojantis elgesys, psichosomatiniai pilvo, galvos skausmai, miego sutrikimai.
7. Išskiriamos keturios smurto prieš vaikus formos: fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas ir nepriežiūra. Smurto formos ir atpažinimo kriterijai (3 priedas).
8. Skirtingo amžiaus vaikų seksualinis elgesys: normalus ir susirūpinimą keliantis seksualinis elgesys (4 priedas).

III SKYRIUS
MOKYKLOS DARBUOTOJŲ VEIKSMAI, KILUS ĮTARIMUI
DĖL GALIMO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE

9. Bet kuris mokyklos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas raštu užpildo pranešimo formą (1 priedas) ir pateikia mokyklos vadovui arba jo įgaliotam asmeniui. Nesant galimybei pranešti Mokyklos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui, tiesiogiai praneša savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir/ar policijai. Veiksmų seka (2 priedas).
10. Mokyklos vadovas arba jo įgaliotas asmuo, gavęs pranešimą raštu apie vaiką, galimai patyrusį smurtą artimoje aplinkoje, nedelsdamas praneša savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir/ar policijai;
11. Mokyklos vadovas arba jo įgaliotas asmuo, pranešęs apie vaiko, galimai patyrusio smurtą artimoje aplinkoje, atvejį savivaldybės administracijos vaikų teisių apsaugos skyriui ir/ar policijai, informuoja mokyklos Vaiko gerovės komisiją dėl pagalbos vaikui organizavimo ir/ar teikimo.
12. Mokyklos vadovas arba jo įgaliotas asmuo ir/ar mokyklos darbuotojas, įtariantis, kad vaikas galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje, tačiau dar negalintis užtikrintai to teigti, gali konsultuotis su Vaiko gerovės komisijos nariu, koordinuojančiu smurto prevencijos veiklos sritį, arba švietimo pagalbos specialistais.
13. Mokyklos Vaiko gerovės komisija aptaria vaiko, galimai patyrusio smurtą artimoje aplinkoje atvejį ir bendradarbiaudama su savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriumi nustato švietimo ir/ar kitos pagalbos vaikui ir/ar šeimai poreikį (psichologo pagalba įstaigoje, pedagoginėje psichologinėje tarnyboje, emocinės pagalbos telefonu), bendradarbiavimo su vaiko atstovais pagal įstatymą, kitomis institucijomis, užtikrinančiomis vaiko teisių apsaugą ir teikiančiomis pagalbą vaikui, šeimai aspektus. Pokalbio su vaiku, galimai patyrusiu smurtą artimoje aplinkoje, ypatumai pateikiami 5 priede.
14. Pagalba pedagoginėje psichologinėje tarnyboje teikiama ir kitiems švietimo įstaigos darbuotojams, smurtavusiems ar smurtą patyrusiems mokykloje, ne vėliau kaip per 5 darbo dienas nuo pranešimo apie smurto faktą momento, jiems atvykus į Tarnybą.

IV SKYRIUS
BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

15. Su Smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje vykdymo tvarka supažindinti visus Mokyklos darbuotojus pasirašytinai.
16. Visi dokumentai, esantys vaiko asmens byloje, ir duomenys, susiję su vaiku ir jo asmeniniu gyvenimu, yra konfidencialūs ir naudojami tik tiek, kiek būtina vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugą įgyvendinančiomis institucijomis ir mokyklos darbuotojams atlikti pavestas funkcijas.

UTENOS VAIKŲ LOPŠELIS – DARŽELIS „ŽELMENĖLIS“

PRANEŠIMAS APIE SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE

Bendrieji duomenys:

Pranešimo apie smurtą artimoje aplinkoje data:	
Kas pranešė apie smurtą:	
Kada vyko smurto atvejis:	

Informacija apie įvykį.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Kokių veiksmų buvo imtasi.....
.....
.....
.....
.....

Vardas, pavardė.....

Parašas.....

UTENOS VAIKŲ LOPŠELIS – DARŽELIS „ŽELMENĖLIS“

**MOKYKLOS DARBUOTOJŲ VEIKSMŲ SEKA, ĮTARUS, KAD VAIKAS GALIMAI
PATYRĖ SMURTĄ ARTIMOJE APLINKOJE**

1. Mokyklos darbuotojas, įtariantis vaiką patyrus smurtą artimoje aplinkoje praneša Mokyklos vadovui ar jo įgaliotam asmeniui

2. Mokyklos vadovas ar jo įgaliotas asmuo praneša Savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyriui ir/ar policijai

3. Savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyrius ir/ar policija bendradarbiauja su mokyklos VGK ar priskirtu nariu, koordinuojančiu smurto

4. Mokyklos VGK arba paskirtas narys, koordinuojantis smurto prevencijos sritį bendradarbiauja su savivaldybės VTAS ir/ar policija

5. Mokyklos VGK arba švietimo pagalbos specialistai arba pedagoginė psichologinė tarnyba konsultuojasi su mokyklos darbuotoju dėl įtarimo vaikui, kuris galimai patyrė smurtą artimoje aplinkoje

SMURTO FORMOS IR SMURTO ATPAŽINIMO KRITERIJAI

1. Išskiriamos keturios smurto prieš vaikus formos: fizinis, psichologinis, seksualinis smurtas ir nepriežiūra.
2. Fizinis smurtas gali pasireikšti:
 - 2.1. smūgiavimu, daužymu, spardymu, stumdymu;
 - 2.2. mušimu („tekšnojimu“, „pliaukšėjimu“ įvairiais daiktais (pvz.: ranka, diržu, batu ir pan.)
 - 2.3. purtymu, žnaibymu, draskymu, kandžiojimu;
 - 2.4. tampymu už plaukų ar ausų;
 - 2.5. smaugimu, kankinimu (vertimu ilgą laiką stovėti nepatogioje padėtyje, karštyje ar šaltyje; vaiko burnos plovimu ir pan.);
 - 2.6. uždarymu ir laikymu tamsoje;
 - 2.7. deginimu, plikymu vandeniu, badymu;
 - 2.8. ginklų ar kitų žalojančių daiktų naudojimu, kas sukelia vaikui fizinį skausmą ir jį žaloja;
 - 2.9. kitais tyčiniiais fiziniaisiais veiksmais, sukeliančiais vaikui skausmą, darančiais žalą ar keliančiais pavojų jo gyvybei, sveikatai, raidai ar žalą garbei ir orumui.
3. Fizinis smurtas gali būti vienkartinis įvykis arba pasikartojantys, ilgą laiką besitęsiantys veiksmai. Dažniausiai fizinis smurtas palieka žymes ant vaiko kūno, tačiau neretai apie patirtą traumą galima spręsti iš vaiko elgesio ar emocijų.
4. Fizinio smurto atpažinimo kriterijai:
 - 4.1. fiziniai požymiai:
 - 4.1.1. mėlynės arba kraujosruvos;
 - 4.1.2. nudeginimai, nuplikimai įvairiose kūno vietose, neturintys pagrįsto paaiškinimo;
 - 4.1.3. nušalimai;
 - 4.1.4. įdrėskimai, įpjovimai, nubrozdinimai ar randai, kuriems nėra įtikinamo paaiškinimo;
 - 4.1.5. burnos ertmės, pilvo ir krūtinės sužalojimai, kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis;
 - 4.1.6. stuburo sužalojimo požymiai, kaukolės ertmės, kitų kaulų lūžiai, kai tai nesusiję su vaiko medicinine būkle ar netyčine sunkia trauma, nėra paaiškinimo arba jis nepagrįstas;
 - 4.1.7. tinklainės kraujosruvos ar akių sužalojimai, kai tai nesusiję su medicinine būkle ar nėra patvirtinta sunkia netyčine trauma, įgimtomis priežastimis.
5. Emociniai ir elgesio požymiai:
 - 5.1. nerimastingumas ir baimingumas;
 - 5.2. tam tikrų asmenų, vietų baimė;
 - 5.3. savęs nuvertinimas;
 - 5.4. perdėtas nuolankumas, paklusnumas;
 - 5.5. agresyvumas;
 - 5.6. nuotaikų kaita, impulsyvios reakcijos;
 - 5.7. prislėgtumas;
 - 5.8. padidintas jautrumas aplinkos dirgikliams;
 - 5.9. nemiga;
 - 5.10. valgymo sutrikimai;
 - 5.11. atsiribojimas;
 - 5.12. probleminis ir/ar provokuojantis elgesys grupėje;
 - 5.13. vengiantis elgesys kasdienėje veikloje;

6. Psichologinis smurtas gali pasireikšti:
 - 6.1. vaiko atstūmimu, kai suaugusieji įvairiais būdais ir priemonėmis vaikui demonstruoja, kad jis yra nemylimas ir nepageidaujamas;
 - 6.2. grubia vaiko kritika, menkinimu, „etikečių klįjavimu“;
 - 6.3. vaiko plūdimu, jo keikimu;
 - 6.4. šaukimu ant vaiko;
 - 6.5. vaiko žeminimu, menkinimu;
 - 6.6. vaiko erziniu ir šaipymusi iš jo protinių galių ar fizinės išvaizdos;
 - 6.7. vaiko demonstruojamos meilės, dėmesio ar prisilietimų atmetimu;
 - 6.8. fiziniu ar emociniu vaiko apleistumu;
 - 6.9. vaiko išskyrimu/atskyrimu nuo likusios šeimos dalies;
 - 6.10. vaiko varymu iš namų;
 - 6.11. vaiko neįleidimu namo, prisidengiant disciplinos tikslais ar baudimu;
 - 6.12. vaiko ignoravimu;
 - 6.13. nesirūpinimu vaiko fiziniais, socialiniais, emociniais poreikiais;
 - 6.14. nesidomėjimu vaiko interesais, veikla, draugais;
 - 6.15. nelaikymu vaiko savu, jo nepripažinimas;
 - 6.16. neužtikrinimo vaikui medicininės priežiūros, saugios ir švarios aplinkos;
 - 6.17. negebėjimo ar menkų pastangų apsaugoti vaiką nuo pavojingų ar žalingų jam situacijų;
 - 6.18. vaiko terorizavimu, kai suaugusieji grasina, šaukia ar keikia vaikus, išskiria vaikus, išskiria vieną vaiką iš kitų jį kritikuodami, bausdami ar išjuokdami, baugina fizine žala, palikimu ar net mirtimi;
 - 6.19. vaiko izoliavimu, palikimu be priežiūros, draudimu bendrauti su bendraamžiais ar draugais, vaiko atskyrimu nuo įvairios jam būtinos emocinės ir socialinės aplinkos, reikalavimu vaikui nuolat būti namuose/kambaryje; draudimu vaikui dalyvauti renginiuose; pernelyg griežtomis bausmėmis už vaiko amžiui įprastą elgesį.
7. Psichologinis smurtas – sunkiausiai atpažįstama ir nustatoma smurto prieš vaiką forma, nes ji nepaliekia žymių ant vaiko kūno, pasekmės pasireiškia tik vėliau.
8. Psichologinio smurto atpažinimo kriterijai:
 - 8.1. vaiko emociniai ir elgesio požymiai;
 - 8.2. perdėtas meilumas, lipšnumas su mažai pažįstamais žmonėmis;
 - 8.3. pasitikėjimo savimi stoka, nerimastingumas, perdėtas atsargumas;
 - 8.4. artimo ryšio su vaiko atstovais pagal įstatymą stoka;
 - 8.5. agresyvumas kitų vaikų ar gyvūnų atžvilgiu;
 - 8.6. vaiko amžiaus neatitinkančios žinios, kalba, elgesys;
 - 8.7. sunkumai valdyti emocijas, jų proveržius;
 - 8.8. atsiribojimas/atsitraukimas nuo kito asmens;
 - 8.9. baimė, neapykanta tam tikro asmens atžvilgiu;
 - 8.10. socialinių įgūdžių stoka, mažai draugų, emocinis nebrandumas;
 - 8.11. mikčiojimas, apsunkinta kalba;
 - 8.12. psichosomatiniai skundai (galvos, pilvo skausmai, pykinimas);
 - 8.13. nevalingas šlapinimasis ir tuštinimasis;
 - 8.14. depresija, uždarumas;
 - 8.15. save žalojantis elgesys: alkoholio vartojimas, pjaustymasis, suicidiniai bandymai.
9. Psichologinį smurtą prieš vaiką padeda atpažinti suaugusiųjų, psichologiškai smurtaujančių prieš vaiką, elgesio požymiai:
 - 9.1. nepagarbos vaikui demonstravimas;
 - 9.2. negatyvūs pasisakymai prieš vaiką;
 - 9.3. emocijų vaiko atžvilgiu nerodymas, vengimas vaiką paliesti, apkabinti;

- 9.4. vaiko pravardžiavimas, viešas jo žeminimas;
 - 9.5. nuolatiniai grasinimai vaikui sukelti fizinę žalą arba vaiko vertinimas stebėti kaip smurtaujama prieš jo mylimą asmenį ar gyvūną;
 - 9.6. nerealistinių lūkesčių vaiko atžvilgiu puoselėjimas;
 - 9.7. vaiko išnaudojimas namuose kaip tarno ar tam tikro asmens mažesniems vaikams prižiūrėti;
 - 9.8. vaiko įtraukimas į „suaugusiųjų reikalus“, pvz.: skyrybas, tam tikrų asmenų tarpusavio konfliktus.
10. Seksualinis smurtas prieš vaiką gali pasireikšti:
 - 10.1. seksualiniais santykiais su prasiskverbimu (analiniais, vaginaliniais, oraliniais);
 - 10.2. daiktų įsikišimu į lytinius organus;
 - 10.3. vaiko glostymu, lietim, bučiavimu, masturbavimu siekiant seksualiai pasitenkinti;
 - 10.4. vertimu glostyti ar masturbuoti tam tikrą asmenį, bučiuoti, čiulpti, kandžioti jo lytinius organus;
 - 10.5. lytinių organų demonstravimu vaikui;
 - 10.6. vertimu ar siūlymu vaikui nusirengti, masturbuoti tam tikro asmens akivaizdoje;
 - 10.7. vaiko įtraukimu į pornografinę veiklą ar prostituciją;
 - 10.8. seksualinio pobūdžio kalbomis su vaiku, nepadorių gestų, pornografinio turinio medžiagos demonstravimu vaikui siekiant seksualinių tikslų.
 11. Seksualinio smurto atpažinimo kriterijai:
 - 11.1. lytiniu keliu plintančios infekcijos;
 - 11.2. poodinės kraujosruvos, nubrozdinimai išorinių lytinių organų, sėdmenų, vidinių šlaunų paviršiaus srityje, kurių negalima paaiškinti atsitiktine trauma;
 - 11.3. nepaaiškinamas kraujavimas iš išorinių lytinių organų, makšties;
 - 11.4. patinimai, skausmas, niežėjimas analinėje ar išorinių lytinių organų srityje;
 - 11.5. skausmingas šlapinimasis;
 - 11.6. sunkumai sėdint ar vaikstant;
 - 11.7. suplėšyti, dėmėti ar kruvini drabužiai;
 - 11.8. sutrikęs miegas, valgymo sutrikimai.
 12. Emocijų ir elgesio požymiai:
 - 12.1. nuolatinis savo genitalijų lietim, trynimasis (net iki skausmo);
 - 12.2. viešas masturbavimasis, nesiliaujantis net ir vaiką sudrausminus;
 - 12.3. vaiko amžiaus neatitinkančios seksualinės žinios, atviras įvairių seksualinių dalykų klausinėjimas (net ir nepažįstamų žmonių);
 - 12.4. seksualinio turinio žaidimai; žaidžiant demonstruojama agresija, priešiškus savo arba priešingai lyčiai;
 - 12.5. lytinio akto su kitais vaikais, gyvūnais ar žaislais;
 - 12.6. daiktų kišimas sau ar kitiems į vaginą, užpakalį;
 - 12.7. nusirenginėjimas nuogai arba įkyrūs prašymai, kitų nurenginėjimas;
 - 12.8. savo kūno gėdijimasis/nekentimas/bjaurėjimasis juo;
 - 12.9. suaugusiojo lietim, „gundymas“, įmantrus, provokuojantis elgesys;
 - 12.10. vengimas nusirengti prie kitų žmonių;
 - 12.11. susivaržymas, susikaustymas, įtampa judant, žaidžiant, sportuojant;
 - 12.12. įtampa, sustingimas, baimė būti suaugusių žmonių liečiamu, keliamu, apkabinimu, sodinimu ant kelių;
 - 12.13. tam tikrų konkrečių vietų baimė, vengimas;
 - 12.14. seksualinio turinio detalių, simbolių piešimas.
 13. Vaikams, patiriantiems seksualinį smurtą, gali pasireikšti ir kiti, nespecifiški požymiai, kurie galimi ir esant kitokio pobūdžio problemoms:
 - 13.1. pernelyg nuolankus, paklusnus elgesys;

- 13.2. socialinių kontaktų vengimas, izoliacija;
 - 13.3. nesidomėjimas iki tol mėgstama veikla;
 - 13.4. artumo, intymumo, fizinio kontakto baimė;
 - 13.5. dėmesio koncentravimo sunkumai;
 - 13.6. nepasitikėjimas suaugusiais;
 - 13.7. konkrečių asmenų baimė ar baimė likti vienam su tam tikru asmeniu;
 - 13.8. depresija, suicidiniai bandymai;
 - 13.9. agresyvus elgesys;
 - 13.10. apetito sutrikimai;
 - 13.11. miego sutrikimai, naktiniai košmarai, baimė eiti miegoti;
 - 13.12. regresyvus elgesys.
14. Nepriežiūra gali pasireikšti:
- 14.1. fiziniu apleistumu: nesirūpinama vaiko maistu, apranga, higiena, fizine sveikata, saugia aplinka;
 - 14.2. emociniu apleistumu: netenkinami vaiko psichologiniai poreikiai.
15. Nepriežiūros atpažinimo kriterijai:
- 15.1. vaikas per menkai lyginant su bendraamžiais fiziškai išsivystęs, kai nėra tam tikrų medicininių priežasčių;
 - 15.2. netvarkinga vaiko išvaizda – murzinas, purvini drabužiai, suplyšusi avalynė;
 - 15.3. vaiko apranga neatitinka sezono, oro sąlygų;
 - 15.4. vaiko dantys išgedę ir netaisomi, negydomos burnos ertmės ligos;
 - 15.5. vaikas mieguistas, sunkiai susikaupia, apatiškas;
 - 15.6. vaikas nuolat alkanas, vagiliauja maistą;
 - 15.7. vaikas neturi būtinausių mokyklinių priemonių;
 - 15.8. vaikas gali vagiliauti įvairius daiktus iš grupės, vaikų;
 - 15.9. vaikas nereguliariai lanko ugdymo įstaigą;
 - 15.10. vaiką atveda ar pasiima jam mažai pažįstami, nuolat vis kiti, neblaivūs, netinkamai besielgiantys suaugusieji;
 - 15.11. vaikas neturi socialinių įgūdžių ar jie nepakankami jo amžiui;
 - 15.12. žemas savęs vertinimas, vaikas – itin paklusnus.

SKIRTINGO AMŽIAUS VAIKŲ SEKSUALINIS ELGESYS: NORMALUS IR SUSIRŪPINAMĄ KELIANTIS SEKSUALINIS ELGESYS

I. SU SEKSUALUMU SUSIJĘS 2–5 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ ELGESYS

Atitinkantis amžių vaiko elgesys	Susirūpinimą keliantis vaiko elgesys	Vaiko elgesys, dėl kurio būtina kreiptis pagalbos į specialistus
Liečia/trina savo genitalijas, kai yra keičiamos sauskelnės, prieš miegą, kai yra įsitempęs, susijaudinęs ar išsigandęs	Nesiliauja liesti/trinti savo genitalijų matant kitiems, net kai yra sudrausminamas	Liečia/trina savo genitalijas (net iki susižalojimo), atsiribodamas nuo jo amžiui įprastos veiklos
Tyrinėja/domisi skirtumais tarp vyro ir moters, mergaitės ir berniuko	Nesiliauja klausinėjęs apie genitalijų skirtumus net ir tuomet, kai į klausimus jau atsakyta	Piktai, liūdnei ar agresyviai žaidžia skirtingų lyčių vaidmenis. Demonstruoja neapykantą savo arba priešingai lyčiai
Liečia šeimos suaugusiųjų narių ar vaikų intymias kūno vietas	Liečia ne šeimos narių intymias kūno vietas. Prašo, jog jį liestų	Stengiasi slapčia paliesti suaugusįjį. Leidžia liesti jį kitiems, reikalauja, jog kiti jį liestų
Nepraleidžia progos žvilgtelėti į nuogus žmones	Įsistebeilija į nuogus žmones net ir po to, kai prieš tai ne kartą buvo juos matęs	Prašo žmones nusirengti. Bando jėga juos nurengti
Klausinėja apie genitalijas, krūtinę, lytinius santykius, vaikų gimimą	Nesiliauja klausinėjęs net ir tuomet, kai tėvai pateikė vaiko amžiui tinkamus atsakymus	Klausinėja nepažįstamųjų net ir po to, kai tėvai atsakė į klausimus. Vaiko seksualinės žinios yra per plačios jo amžiui
Erekcija	Užsitęsusi erekcija	Skausminga erekcija
Patinka būti nuogam. Gali rodyti kitiems savo genitalijas	Nori būti nuogas viešoje vietoje net po to, kai tėvai sudrausmino ir neleido to daryti	Atsisako apsirengti. Slapta demonstruoja savo genitalijas net ir po daugelio įspėjimų
Domisi, kaip žmonės atlieka tualetu reikalus	Susidomėjimas tualetu reikalais nemažėja savaitėmis	Atsisako palikti žmones vienus tualete, užstoja jiems kelią į tualetą
Domisi vaikų gimdymu	Berniukų domėjimasis nesiliauja kelias dienas/savaites	Demonstruoja baimę ar pyktį kūdikių, gimdymo ar lytinių santykių atžvilgiu
Vartoja nešvankius žodžius, susijusius su tualetu ar seksualiniais dalykais	Nesiliauja vartoti tokių žodžių namuose, net ir sudrausmintas tėvų	Nenustoja vartoti tokių žodžių ne tik namuose, bet ir viešojoje vietoje net ir po daugybės sudrausminimų
Domisi savo fekalijomis	Ištepa savo fekalijomis sienas ar grindis daugiau nei vieną kartą	Žaidžia su fekalijomis, jas teploja net ir po daugybės sudrausminimų
Žaidžia daktarais, nagrinėja kitų kūnus	Nesiliauja žaisti net ir jį sudrausminus	Verčia kitą vaiką žaisti daktarais, nusirengti
Vedinas smalsumo ir noro tyrinėti, bando įkišti ką nors į genitalijas ar išeinamą angą	Nesiliauja to daryti net ir sudrausminus	Per prievartą bando įkišti ką nors į savo arba kito vaiko genitalijas ar išeinamąją angą
Žaidžia namais, vaidina mamą ar tėtį	Užgula kitus vaikus, būdamas apsirengęs	Imituoja arba bando atlikti lytinę sueitį, oralinį seksą, būdamas nuogas.

II. SU SEKSUALUMU SUSIJĘS 6–10 METŲ AMŽIAUS VAIKŲ ELGESYS

Atitinkantis amžių vaiko elgesys	Susirūpinimą keliantis vaiko elgesys	Vaiko elgesys, dėl kurio būtina kreiptis pagalbos į specialistus
Klausinėja apie genitalijas, krūtinę, lytinius santykius, vaikų gimdymą	Demonstruoja baimę ir nerimą, kalbėdamas seksualinio turinio temomis	Nepaliaujamai klausinėja apie seksą. Žinios apie seksą pernelyg išsamios jo amžiui
Domisi, žvilgčioja, kaip žmonės atlieka tualetu reikalus	Dažnai yra pagaunamas stebintis ar žvilgčiojantis į žmones, atliekančius tualetu reikalus	Atsisako palikti žmones vienus tualete
Vartoja nešvankius žodžius, susijusius su tualetu reikalais, genitalijomis ar seksualiniais santykiais	Nesiliauja vartoti tokių žodžių prie suaugusiųjų, net ir tuomet, kai tėvai jį sudrausmina ir nubaudžia	Nesiliauja vartoti tokių žodžių net ir po to, kai buvo pašalintas iš klasės/mokyklos ar atribotas nuo kitos veiklos
Žaidžia daktarus, nagrinėja kitų kūnus	Dažnai žaidžia daktarus, net ir po to, kai tai daryti jam buvo uždrausta	Verčia kitą vaiką žaisti daktarus, nusirengti
Domisi vaikų turėjimo/gimimo procesu	Berniukas nesiliauja demonstruoti tikėjimą, jog po kelių mėnesių jis turės vaiką	Demonstruoja baimę ar pyktį vaikų gimdymo, lytinių santykių atžvilgiu
Rodo kitiems savo genitalijas	Nori būti nuogas viešoje vietoje net ir sudrausmintas tėvų	Atsisako apsirengti. Demonstruoja savo genitalijas viešoje vietoje net ir po daugelio įspėjimų
Domisi šlapinimusi ir tuštinimusi	Žaidžia su fekalijomis. Tyčia šlapinasi ne į unitazą, o šalia jo	Be perstojo žaidžia su fekalijomis, jas teploja. Tyčia šlapinasi ant baldų
Liečia/trina savo genitalijas, prieš miegą, kai yra įsitempęs, susijaudinęs, ar išsigandęs	Nenustoja liesti/trinti savo genitalijų viešai po to, kai yra sudrausminamas. Masturbuojasi trindamasis į baldus ar kitus objektus	Liečia/trina savo lytinius organus, atsiribodamas nuo jo amžiui įprastos veiklos. Masturbuoja kitus žmones
Žaidžia namais, imituoja mamą ar tėtį	Užgula kitus vaikus būdamas apsirengęs. Imituoja seksualinį elgesį su lėlėmis/pliušiniais žaislais	Užgula kitus vaikus būdamas nuogas. Verčia kitą vaiką atlikti lytinę sueitį
Galvoja, jog priešingos lyties vaikai yra „bjaurūs“ todėl jų negalima paliesti. Vaikosi kitus	Vartoja nešvankius žodžius kito vaiko, kuris kažkuo skundžiasi, atžvilgiu	Vartoja keiksmažodžius, kalbėdamas apie kito vaiko šeimą. Skriaudžia priešingos lyties vaikus
Kalbasi apie seksą su kitais vaikais. Kalba apie priešingos lyties draugo ar draugės turėjimą	Patiria nemalonumų dėl dažnų kalbų apie seksą. Romantizuoja visus santykius	Nuolat kalba apie seksą ir lytinę sueitį. Dažnai patiria nemalonumų dėl dažnų kalbų apie seksą
Nori privatumo vonios kambaryje ar persirengiant	Labai nuliūsta, jei yra stebimas, kol persirenginėja	Agresyviai ir verksmingai reikalauja privatumo
Mėgsta klausytis ir laidyti nešvankius juokelius	Nuolat įkliūva laidant nešvankius juokelius. Imituoja su seksu susijusius garsus, pavyzdžiui, dūsauja, aimanuoja	Nenustoja laidyti nešvankių juokelių net ir po to, kai buvo pašalintas iš klasės/mokyklos ar atribotas nuo kitos veiklos
Žiūri nuogų žmonių nuotraukas/paveikslėlius	Žavisi nuogų žmonių nuotraukomis/paveikslėliais	Nori masturbotis stebėdamas tokias nuotraukas/paveikslėlius, arba jas/juos demonstruoja kitiems
Žaidžia žaidimus, susijusius su seksu ir seksualumu, su tokio paties amžiaus vaikais	Nori žaisti tokius žaidimus su daug jaunesniais arba vyresniais vaikais	Verčia kitus vaikus žaisti tokius žaidimus
Piešia genitalijas ant žmogaus figūros meno sumetimais	Piešia genitalijas ant vienu figūrų, o ant kitų – ne. Piešiamų genitalijų dydis neatitinka kūno proporcijų	Vaizduojamos genitalijos išsiskiria kaip ryškiausia figūros ypatybė. Vaizduoja lytinę sueitį,

		grupinį seksą, sadistines ar mazochistines scenas
Nagrinėja skirtumus tarp vyro ir moters, mergaitės ir berniuko	Yra sumišęs/sutrikęs dėl vyro ir moters skirtumų net ir po to, kai visi klausimai buvo atsakyti	Piktai, liūdnai ar agresyviai žaidžia skirtingų lyčių vaidmenis. Demonstruoja neapykantą savo arba priešingai lyčiai
Nepraleidžia progos pažiūrėti į nuogus žmones	Spokso/tyko progų paspoksoti į nuogus žmones, nors yra matęs nuogų žmonių	Prašo žmones nusirengti. Bando jėga juos nurengti
Apsimeta priešingos lyties asmeniu	Nori būti kitos lyties asmeniu	Nekenčia savo lyties, genitalijų
Nori palyginti savo genitalijas su bendraamžių	Nori palyginti savo genitalijas su daug jaunesnių arba vyresnių vaikų	Reikalauja pamatyti vaikų ar suaugusiųjų genitalijas, krūtinę, sėdmenis
Domisi bendraamžių genitalijų, krūtinės ar sėdmenų lietimui arba nori, kad bendraamžiai tą darytų jam	Nepaliaujamai nori liesti kitų vaikų genitalijas, krūtinę, sėdmenis. Bando imituoti oralinį, analinį ar vaginalinį seksą	Verčia kitus vaikus leisti jam liesti jų genitalijas, krūtinę, sėdmenis. Verčia kitus vaikus imituoti oralinį, analinį ar vaginalinį seksą
Bučiuoja artimus suaugusiuosius ir vaikus, leidžiasi jų pabučiuojamas	Bučiuojasi su liežuviumi. Su kitais bendrauja seksualizuota maniera. Baugaščiai reaguoja į suaugusiųjų apkabinimą ar bučinį. Nuliūsta, jei viešai demonstruojama meilė/dėmesys. Bučiuoja nepažįstamus suaugusiuosius ir vaikus	Pernelyg familiariai elgiasi su nepažįstamais žmonėmis. Kalba seksualizuota maniera su nepažįstamais žmonėmis. Fizinis kontaktas su suaugusiais sukelia stiprų susijaudinimą
Žvilgčioja į kitų genitalijas, sėdmenis, krūtis	Liečia/spokso į kitų genitalijas, sėdmenis, krūtis. Prašo kitų liesti jo genitalijas, sėdmenis, krūtis	Stengiasi slapčia paliesti kitų genitalijas, krūtis, sėdmenis. Bando manipuliuoti kitu, kad jis paliestų vaiką
Erekcija	Užsitęsusi erekcija	Skausminga erekcija
Vedinas smalsumo ir noro tyrinėti, bando įkišti ką nors į genitalijas ar išeinamąją angą	Dažnai kiša ką nors į savo vaginą ar išeinamąją angą. Bando įkišti ką nors į kitų vaikų genitalijas/išeinamąją angą	Panaudodamas prievartą ir jėgą, bando įkišti ką nors į kitų vaikų genitalijas/išeinamąją angą. Pažeidžia savo ar kitų genitalijas/išeinamąją angą
Domisi gyvūnų dauginimusi	Liečia gyvūnų genitalijas	Seksualinis elgesys su gyvūnais

MOKYKLOS DARBUOTOJO POKALBIO SU VAIKU, GALIMAI PATYRUSIU SMURTA ARTIMOJE APLINKOJE, YPATUMAI

Mokyklos darbuotojas, įtaręs ar pastebėjęs galimo smurto prieš vaiką požymius vaiko kūne, elgesyje, emocijose ar vaiko atstovų pagal įstatymą bendravime su vaiku, turėtų susirūpinti ir pasidomėti, kas jam nutiko. Kalbėdamas su vaiku mokyklos darbuotojas turėtų atkreipti dėmesį į kai kurias pokalbio ypatybes:

- ✓ Sudaryti kiek įmanoma saugesnes ir patogesnes pokalbiui sąlygas (pvz.: vienam klasėje), kad vaiko nerimas sumažėtų;
- ✓ Atsisėsti šalia vaiko arba jam patogiu atstumu viename akių lygyje (nerekomenduojama sėdėti už stalo vienas priešais kitą);
- ✓ Klausyti vaiko, kas jam nutiko, užduodant atvirus klausimus (pvz.: „Šiandien pastebėjau mėlynės ant tavo rankos riešo. Kas tau atsitiko?“ Neklausti: „Ar čia tam tikras asmuo tau mėlynės padarė?“);
- ✓ Ramiai išklausti vaiką, nepertraukinėti, leisti pasakyti, kiek vaikas nori/gali; neprarasti savitvardos: matydamas, kad suaugusysis, kuriam vaikas atsiskleidė, išsigando, supyko ar pasibaisėjo, gali išgąsdinti vaiką, jis gali daugiau nebepasakoti arba atsiimti savo žodžius;
- ✓ Tikėti vaikui: jei vaikas prabilo apie smurtą, jis parodė pasitikėjimą suaugusiuoju. Jei vaikas išgirs abejonę, ar jis sako tiesą, daugiau gali nieko nebesakyti, ir smurtas gali tęstis toliau;
- ✓ Nuraminti vaiką, palaikyti jį: vaikui atskleisti smurtą, veikiausiai, reikėjo sukaupti daug drąsos. Svarbu jam pateikti žinią, kad jis gerai pasielgė kreipdamasis pagalbos (pvz.: „Gerai, kad tu man pasakei apie tai“, „man gaila, kad tau taip atsitiko“);
- ✓ Nekaltinti, nesmerkti, nekritikuoti vaiko: svarbu yra vaikui perduoti vienareikšmišką žinią, kad jis nėra kaltas dėl patirto smurto, už tai yra atsakingas suaugęs žmogus, kuris elgėsi neleistinai;
- ✓ Skatinti vaiką pasidalinti savo išgyvenimais, jausmais: tikėtina, kad vaikas patiria daug įvairių jausmų ir išgyvenimų: baimę būti kaltinamam, baimę dėl smurtautojo keršto, gėdą, kaltę ir kita, kurie jį slegia;
- ✓ Klausiant, kalbant vartoti suprantamus vaikui žodžius, sąvokas, atitinkančias vaiko amžių, pažintinius gebėjimus ir supratimą, specialiuosius ugdymosi poreikius;
- ✓ Suprasti, kad vaikas gali būti emociškai prisirišęs prie smurtavusio prieš jį asmens (pvz., jei vaiką seksualiai tvirkino tam tikras asmuo, vaikas gali išgyventi labai prieštarigus jausmus – meilę smurtautojui ir neapykantą jam už padarytą skriaudą), vengti jį kaltinančių, vertinančių ar nukreipiančių klausimų, teiginių;
- ✓ Patvirtinti vaikui, kad jis gerai padarė pasisakęs apie patiriamą smurtą;
- ✓ Pokalbio metu patikrinti vaiką, kad smurtas prieš jį – ne jo kaltė, o smurtavusiojo atsakomybė;
- ✓ Klausyti vaiko ir sąžiningai atsakyti į jam kylančius klausimus: vaiką gali kankinti nežinia dėl ateities, smurto atskleidimo pasekmių. Svarbu patikrinti vaiką, kad bus stengiamasi užtikrinti jo saugumą, tačiau nežadėti to, ko nėra galimybės išpildyti (pvz., nereikėtų vaikui sakyti: „Tavo mama nenusimins“);
- ✓ Paaiškinti vaikui (atsižvelgiant į vaiko amžių ir supratimą), kas vyks po to, kai jis pasisakė, kokių veiksmų ims mokyklos darbuotojas vaikui apsaugoti;

- ✓ Būti prieinamu vaikui, nepalikti jo vieno su savo problema, mintimis ir jausmais.

Rekomenduojama vaiko papasakotas smurtinės situacijos detales užrašyti kaip įmanoma tiksliau, cituojant vaiko kalbą: kada prasidėjo smurtas, kas tai darė, kas apie tai žino/žinojo, kam vaikas yra dar pasakojęs ar (ir) kodėl nepasakojo, kokie, vaiko supratimu, buvo smurtautojo motyvai, kaip vaikas jautėsi po smurtinio įvykio. Mokyklos darbuotojas turėtų įvertinti, kiek vaiko pasakojimas galimai realistiškas, ar vaiko nurodomos aplinkybės, faktai atitinka sužalojimų turinį, sunkumą (pvz., ant vaiko rankos matoma suaugusio asmens plaštakos dydžio mėlynė, o vaikas sako, kad jam per ranką sudavė penkiametis brolis). Svarstyti apie vaiko patiriamą smurtą galima, kai vaiko sužalojimai yra neįprasti, jo pasakojimas atrodo neįtikinamas. Svarbu prisiminti, kad smurtą patyrę vaikai dažnai neprisipažįsta, kas ir kaip prieš juos smurtavo, dėl įvairių priežasčių: galvoja (ar yra įtikinti), kad yra patys kalti dėl tokio elgesio su jais; nori būti ištikimi savo smurtautojui; bijo smurto atskleidimo pasekmių ar pan.

Kalbantis su vaiku neleistina:

- ✓ Žadėti tai, ko nebus galimybės ištesėti, pvz.: „tau daugiau nieko blogo neatsitiks“;
- ✓ Versti vaiką detaliai pasakoti apie patirtą smurtą. Svarbu leisti jam kalbėti tiek, kiek jam norisi;
- ✓ Vertinti ir klausinėti vaiką apie jausmus smurtautojui;
- ✓ Klausiti vaiko, kodėl jis anksčiau nepasakė/nesipriešino smurtui; tai vaikui gali sustiprinti kaltės jausmą; jei yra žinoma, kas yra smurtautojas, leisti jam susitikti su vaiku; šiuos klausimus turi spręsti policija ir (ar) savivaldybės administracijos vaiko teisių apsaugos skyrius;
- ✓ Leisti vaikui atsiskleisti prie kitų vaikų. Reikia saugoti ir gerbti jo privatumą, neatskleisti ir neaptarinėti informacijos su įvykius nesusijusiems asmenims.

SVARBU: Mokyklos darbuotojo įtarimai dėl vaiko galimai patiriamo smurto nėra įrodymai. Įrodymų rinkimas – teisėsaugos specialistų kompetencija.

Skubia vaiko apsauga būtina pasirūpinti, kai:

- ✓ Kyla akivaizdus pavojus vaiko fizinei, psichinei sveikatai;
 - ✓ Nėra maisto, vaikas badauja;
 - ✓ Nesaugu dėl higienos stokos (pvz.: tikimybė infekcijoms, nes nėra geriamo vandens ir pan.);
 - ✓ Dėl psichikos sveikatos sutrikimų paūmėjimų vaiko atstovai pagal įstatymą nėra pajėgūs pasirūpinti vaiko fiziniais, psichologiniais, socialiniais poreikiais;
 - ✓ Yra tikimybė, kad vaiko atstovai pagal įstatymą, vartojantys psichoaktyvias medžiagas (alkoholį, narkotikus) ir apsvaigę nuo jų, artimiausiu metu nesiliaus to daryti.
-